

Arbeidsmarkt en sociale zekerheid (I)

DRS. J.H.M. NELISSEN*

In hun artikel „Arbeidsmarkt en sociale zekerheid: ontwikkelingen en interacties” gaan Van den Bosch en Petersen 1) onder andere in op de betekenis van sociale zekerheid voor de vraag naar en het aanbod van arbeid en besteden ze aandacht aan mogelijke toekomstige ontwikkelingen. In eerste instantie richten de auteurs zich op de interactie tussen sociale zekerheid en de vraag naar en het aanbod van arbeid. Ze komen daarbij tot de conclusie dat gedurende de periode 1930-1981 de ontwikkeling van het stelsel van sociale zekerheid „waarschijnlijk per saldo een negatieve invloed op de vraag naar arbeid én een negatieve invloed op het aanbod van arbeid heeft uitgeoefend” (blz. 940), waarbij de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en in de sociale zekerheid „elkaar in belangrijke mate in een interactief proces versterkt hebben” (blz. 940). In de samenvatting en conclusies wordt ten slotte onderzoek aanbevolen naar „(...) het inbouwen van prikkels in de uitkeringsstructuur om het (weer) economisch actief worden te bevorderen” (blz. 942).

Hoewel de auteurs er in het kort op wijzen dat op langere termijn de arbeidsparticipatie zeer zeker ook door andere factoren wordt beïnvloed, wekt het artikel de suggestie dat de daling van het percentage actieven onder de bevolking van 20 jaar en ouder, en daarmee de stijging van het relatieve aandeel der niet-actieven (met een uitkering), vooral wordt veroorzaakt door het bestaan van het stelsel van sociale zekerheid. Enige nuancering lijkt hier op zijn plaats, zeker in een tijd waarin elk argument om te bezuinigen op de sociale zekerheid met genoeg wordt omarmd en menigeen van mening is dat uitkeringsgerechtigden zich bij het zoeken naar werk er met een Jantje van Leiden van afmaken en liever bij Tante Truus blijven zitten.

Zo kan men moeilijk stellen dat de groei in de werkloosheid en daarmee in het aantal uitkeringsgerechtigden ingevolge de werkloosheidsregelingen tussen bij voorbeeld 1981 en 1984 2) voor het grootste deel zijn oorzaak zou vinden in het bestaan van ons sociale-zekerheidsstelsel. Ook op andere terreinen van de sociale zekerheid is de link tussen toename van het aantal uitkeringsgerechtigden en het bestaan van socia-

le voorzieningen moeilijk aantoonbaar. Zo wordt de veel gehoorde opmerking dat er een interactie zou bestaan tussen toename in het aantal gescheiden vrouwen (met kinderen) en het bestaan van de Algemene Bijstandswet niet door wetenschappelijk onderzoek bevestigd. De in Nederland uitgevoerde onderzoeken komen op basis van de ter beschikking staande gegevens tot de conclusie dat een uitspraak hierover niet mogelijk is 3).

De aanbeveling van Van den Bosch en Petersen om onderzoek te doen naar het inbouwen van prikkels in de uitkeringsstructuur ten einde het economisch actief worden te bevorderen, vloeit waarschijnlijk voort uit hun benadering van de invloed van sociale zekerheid op het aanbod van arbeid, waarbij gebruik wordt gemaakt van uit de micro-economie voortkomende modellen ter beschrijving van het consumentengedrag. Niet aan de orde komt de betekenis van bij voorbeeld sociale en psychische gevolgen van het economisch niet-actief zijn. De relatie tussen vrije tijd en werken wordt zuiver economisch bekeken. Men kan echter de nodige vraagtekens zetten bij het bestaan van een relatie tussen arbeid (sethos) en vrije tijd 4). Ook het onderzoek van Valkenburg en Ter Huurne geeft aanleiding tot het zetten van vraagtekens bij de veronderstelling dat een niet-actieve een duidelijke keuze maakt tussen werken (en daarmee (extra) inkomen verwerven) en vrije tijd. Uit hun onderzoek blijkt dat werkloosheid in het algemeen als problematisch beschouwd wordt. Velen vinden dat werkloosheid *geen enkel voordeel* biedt, slechts een klein percentage van de onderzochte personen was van mening dat werkloosheid *geen* nadelen teweegbrengt. Velen ervaren hun werkloosheid als een sociaal probleem 5). Daarbij komt dat de wens om economisch actief te zijn nog niet voldoende is: er moet immers ook vraag naar arbeid tegenover staan, anders blijft men in de definitie van Van den Bosch en Petersen als werkwillige zonder baan toch niet-actief. In deze tijd, met ongeveer 800.000 werklozen, is de hoogte van het arbeidsaanbod duidelijk minder relevant. Meer aandacht verdient de vraag naar arbeid.

Tot slot nog enige opmerkingen over de

door Van den Bosch en Petersen geschetste mogelijke toekomstige ontwikkelingen. Bij de bepaling van het aantal actieven in de toekomst wordt gebruik gemaakt van constant gehouden leeftijdsspecifieke participatiegraden. Uitgaande van de middenvariant 6) van de CBS-bevolkingsprognose van 1982 komen ze bij 15,35 miljoen inwoners in 2030 tot 4,1 miljoen actieven, terwijl Nederland in 1981 14,2 miljoen inwoners telde, waarvan er 4,3 miljoen economisch actief waren. Aangezien het hier een ceteris-paribusprojectie betreft is het, gezien de sterk gewijzigde leeftijdsstructuur van de bevolking in 2030 7), reëler om niet uit te gaan van constante *leeftijdsspecifieke* participatiegraden, doch het aantal economisch actieven te relateren aan de totale bevolkingsomvang. Immers, voor 15,35 miljoen mensen in 2030 zal in de ceteris-paribus situatie meer dienen te worden geproduceerd dan voor 14,2 miljoen mensen (1981), zodat men meer economisch actieve personen verwacht. Het werken met leeftijdsspecifieke participatiegraden leidt echter in dit geval, ten gevolge van de veranderde leeftijdsstructuur van de bevolking, tot een geringer aantal economisch actieven.

Een andere zinsnede die tot commentaar aanleiding geeft is „(...) de gehoorde opvatting dat de economische groei de stijging van de uitkeringslasten wel zal opvangen, (is) onjuist in die zin dat zij groei ook doorwerkt in bovengenoemde bedragen en daarmee de lastenproblematiek (voor een belangrijk deel) in evenredigheid met de economische groei verscherpt” (blz. 491). Deze opmerking is zeker niet los te zien van de veelgehoorde opvatting dat de sociale zekerheid in de toekomst onbetaalbaar zou worden. Een eenvoudig voorbeeld maakt

* De auteur is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de Katholieke Hogeschool Tilburg (vkgroep Demografie en Prognosetechnieken).

1) F.A.J. van den Bosch en C. Petersen, Arbeidsmarkt en sociale zekerheid: ontwikkelingen en interacties, ESB, 10 oktober 1984, nr. 3476, blz. 936-942.

2) Het aantal werklozen steeg van gemiddeld bijna 400.000 in 1981 tot gemiddeld ruim 800.000 in 1984, terwijl het aantal uitkeringsgerechtigden ingevolge de WW, WWV en RWW in de betreffende periode steeg van 359.000 tot 668.000.

3) Zie P.A.M. van den Akker, *Verzorgingsstaat, sociale zekerheid en primaire relaties*, IVA, Tilburg, 1984 en A. Aarts, *De betekenis van de Algemene Bijstandswet voor de scheidingspraxis*, voordracht Sociologendagen, Amsterdam, 1984.

4) Zie bij voorbeeld A. Heinen, G. Jehoel-Gijsbers en H. Zanders, *Arbeid ter discussie*, IVA, Tilburg, 1980.

5) F. Valkenburg en A. ter Huurne, *Werkloosheid in oude wijken: een studie naar de arbeidsmarktpositie en het arbeidsmarktgedrag van werklozen*, IVA, Tilburg, 1983.

6) Gezien de ontwikkelingen in de periode 1980-1984 zou gebruik van de lage variant meer voor de hand liggen.

7) Zie bij voorbeeld J.H.M. Nelissen en A.P. Vossen, *Demografische ontwikkelingen en het sociale zekerheidsstelsel*, KHT/COSZ, Tilburg/Den Haag, 1984, met name hoofdstuk 3.

echter duidelijk dat reeds bij geringe economische groei de financiering van de sociale zekerheid geen problemen behoeft te geven. Stel dat er tussen 1981 en 2030 een gemiddelde reële economische groei van 2% per jaar optreedt, dan bedraagt het netto nationaal inkomen in 2030 ruim f. 830 mrd. Laat men het loon met gemiddeld 1,75% per jaar stijgen (en ook de gemiddelde uitkering met 1,75%), dan lopen uitkeringen en lonen in de pas (in de zin van het koppelingsmechanisme) en is de extra toename in de uitgaven voor de sociale zekerheid (bij de veronderstellingen van Van den Bosch en Petersen bedraagt deze stijging tussen 1981 en 2030 bij nulgroei 50%) financierbaar uit de rest van de economische groei, zonder dat ook iemand er met minder dan 1,75% per jaar op vooruit gaat. Handhaving van het huidige sociale-zekerheidsstelsel is dus mogelijk wanneer inkomensstijgingen iets beneden de economische groei worden geaccepteerd. In dit voorbeeld hoeft slechts 0,25% van de economische groei van 2% afgestaan te worden. Tot welke lastenverdeling dit leidt is minder relevant. De vraag is of men een deel van de economische groei wil benutten ter financiering van de extra uitkeringslasten en dat is een kwestie van *solidariteit* (en *politieke wil*). Het is zelfs mogelijk bij een zeer geringe economische groei en handhaving van de huidige collectieve-lastendruk, de toename van de sociale-zekerheidsuitgaven te financieren 8).

Het voorgaande samenvattend is de conclusie dat het artikel van Van den Bosch en Petersen de suggestie wekt dat het bestaan van het stelsel van sociale zekerheid tot een sterke toename in het aantal niet-actieven heeft geleid en dat mede hierdoor de sociale zekerheid in de toekomst onbetaalbaar zou worden. In het voorgaande is geprobeerd het eerste enigszins te relativeren en is aangegeven dat de financierbaarheid van het sociale-zekerheidsstelsel geen problemen hoeft te geven. Het is jammer dat de auteurs deze, waarschijnlijk door de bezuinigende beleidsmakers met dank ontvangen, eenzijdige suggesties doen.

J.H.M. Nelissen

---

8) Zie R. Goudriaan e.a., *Collectieve uitgaven en demografische ontwikkeling, 1970-2030*, SCP, Rijswijk, 1984.